

COMUNICARE ȘI TEORIA INFORMĂRII

ELABORAREA POLITICILOR PRIVIND ȘTIINȚA DESCHISĂ LA NIVEL NAȚIONAL ȘI INSTITUȚIONAL

Nelly ȚURCAN

CZU:

tsurcannelly@gmail.com

Declarația universală a drepturilor omului proclamă în mod explicit dreptul de a „participa și de a beneficia de progresul științific” (art. 27) [1]. Acest articol poate fi considerat ca un punct de vedere general pe care conceptul de Știință Deschisă (ȘD) se fundamentează, punând accentul pe participarea la știință, precum și pe accesibilitatea la cunoștințele pe care știința le produce.

Actualmente, UNESCO preia conducerea în construirea unui consens global cu privire la ȘD și dezvoltă un instrument global de stabilire a standardelor cu privire la Știința Deschisă – *Recomandarea UNESCO cu privire la Știința Deschisă*, care urmează să fie adoptată de 193 de state membre în noiembrie 2021. Scopul acestei Recomandări este de a oferi un cadru internațional pentru politica și practica Științei Deschise care să recunoască diferențele disciplinare și regionale în perspectivele Științei Deschise, să ia în considerare abordările transformatoare de gen și provocările specifice ale oamenilor de știință și ale altor actori ai Științelor Deschise din diferite țări, și în special din țările în curs de dezvoltare, și contribuie la reducerea diferențelor digitale, tehnologice și informaționale existente între și în interiorul țărilor [2].

Unul dintre principalii factori care conduc la Știința Deschisă sunt politicile stabilite de guverne, finanțatori, instituții și editori. Politicile privind ȘD pot fi definite ca acele strategii și acțiuni care vizează promovarea principiilor și recunoașterea practicilor Științei Deschise [3, p. 80]. Aceste politici sunt, de obicei, elaborate și aprobate de guverne, agențiile de finanțare, instituții de cercetare, universități sau editori.

Inițial politicile naționale și instituționale au vizat necesitatea unei diseminări deschise a rezultatelor cercetării pe baza ideii că rezultatele obținute din cercetarea finanțată din fonduri publice ar trebui să fie disponibile publicului fără nicio restricție. Acum domeniul de aplicare al politicilor s-a extins și se elaborează politici naționale care încurajează practicile Științei Deschise în orice etapă de cercetare, precum și pentru a face față provocărilor interdisciplinare. Datele interdisciplinare ar trebui să fie disponibile într-un format compatibil și accesibil. Fără politici științifice deschise, astfel de cercetări sunt imposibile. Politica Științei Deschise urmărește obiectivele *infra*:

- promovează cercetarea deschisă și accesibilitatea cunoștințelor;
- face cercetarea și știința mai fiabile;
- sprijină aprobarea practicilor de cercetare deschisă în comunitatea cercetătorilor;

- crește impactul social al cercetării;
- conferă cercetării un avantaj competitiv internațional.

În UE politica Științei Deschise s-a dezvoltat progresiv. Ea se referă la toate aspectele ciclului de cercetare, de la descoperirea științifică și revizuirea științifică până la evaluarea cercetării, publicarea și informarea; piatra sa de temelie fiind Accesul Deschis la publicații și date de cercetare. Din 2016, Comisia Europeană își organizează politica Științei Deschise în conformitate cu opt „ambii” [4]:

- *Date deschise*: pentru rezultatele cercetării științifice finanțate de UE, FAIR (date care pot fi regăsite, accesibile, interoperabile și reutilizabile) și distribuirea deschisă a datelor ar *trebui să fie din oficiu*.

- *European Open Science Cloud (EOSC)*: un „ecosistem federat de infrastructuri de date de cercetare” va permite comunității științifice să împărtășească și să proceseze rezultatele cercetării și datele finanțate din fonduri publice dincolo de granițe și domenii științifice.

- *Nouă generație de metrici*: trebuie dezvoltați noi indicatori pentru a completa indicatorii convenționali privind calitatea și impactul cercetării, pentru a pune în valoare practicile Științei Deschise.

- *Viitorul comunicării științifice*: toate publicațiile științifice evaluate de colegi ar trebui să fie liber accesibile.

- *Recompense*: sistemele de evaluare ale carierei de cercetare ar trebui să recunoască pe deplin activitățile caracteristice Științei Deschise.

- *Integritatea cercetării*: toate cercetările finanțate din fonduri publice din UE ar trebui să respecte standardele convenite în mod comun privind integritatea cercetării.

- *Educație și abilități*: toți oamenii de știință din Europa ar trebui să aibă abilitățile și sprijinul necesar pentru aplicarea rutinelor și practicilor de cercetare caracteristice Științei Deschise.

- *Știința cetățenească*: publicul larg ar trebui să poată aduce contribuții semnificative și să fie recunoscut ca producători valabili de cunoștințe științifice europene.

Actualmente, în țările UE se desfășoară procesul de aprobare a politicilor naționale privind Știința Deschisă. Conform raportului de sinteză al SPARC Europe și Digital Curation Centre doar 14 țări europene au aprobat politici naționale Open Science [5]. Majoritatea politicilor naționale, analizate în acest raport, abordează atât Accesul Deschis la publicații, cât și datele de cercetare într-o singură politică combinată. Astfel de politici au fost adoptate în Republica Cehă, Cipru, Olanda, Irlanda, Finlanda și Serbia. O altă practică se înregistrează în Norvegia, unde Strategia națională privind accesul și partajarea datelor de cercetare este dedicată exclusiv datelor de cercetare.

Alte politici au domenii mai largi, inclusiv Planul național francez pentru politica Științei Deschise, care, în afară de Accesul Deschis la publicații și date de cercetare,

abordează dezvoltarea și conservarea software-ului și angajamentele pentru Parteneriatul pentru Guvernare Deschisă.

Cartea albă pentru o infrastructură elvețiană de furnizare și prelucrare a informațiilor 2020 abordează un alt tip de domeniu, deoarece este adresată, în primul rând, infrastructurii de cercetare în general, iar gestionarea datelor este unul dintre domeniile sale principale, inclusiv gestionarea identității, publicarea electronică, instruirea la distanță, cloud computing ș. a.

În Republica Moldova încă nu sunt dezvoltate strategii și politici speciale dedicate ȘD, deși legislația prevede anumite elemente de ȘD (chiar dacă răzlețe), care trebuie implementate [6, p. 16].

Totuși, există o diferență între progres și motivație, între diferite discipline și instituții, între diferiți actori și organizații. Acest lucru este agravat de lipsa coerenței politicilor instituționale, regionale, naționale și internaționale. Deci, este necesară o abordare sistemică, în special în strategiile și politicile aprobate la nivel național și instituțional.

În acest context, proiectul IDSI *Stimularea angajamentului Republicii Moldova în Știința Deschisă: suport metodologic și aplicativ* își propune să sprijine consolidarea cadrului național al ȘD printr-o serie de măsuri și activități de sprijin și coordonare pentru o știință și cercetare deschisă.

Referințe:

1. *Declarația Universală a Drepturilor Omului* nr. 12 din 10-12-1948. [Accesat 29.08.2021] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115540&lang=ro
2. UNESCO. *Final report on the draft text of the UNESCO Recommendation on Open Science*, 2021. [Accesat 29.08.2021] Disponibil: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000376130?posInSet=6&queryId=854724a2-cf19-4d1f-8b54-836ba837d5b5>
3. BEZJAK, Sonja et al. *The Open Science Training Handbook*, 2018. [Accesat 29.08.2021] Disponibil: <https://www.fosteropenscience.eu/content/open-science-training-handbook>
4. European Commission. *Open Science*, 13.12.2019. [Accesat 29.08.2021] Disponibil: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/research_and_innovation/knowledge_publications_tools_and_data/documents/ec_rtd_factsheet-open-science_2019.pdf
5. SVEINSDOTTIR, Thordis, DAVIDSON, Joy, PROUDMAN, Vanessa. *An Analysis of Open Science Policies in Europe (Version 7)*, 2021. [Accesat 29.08.2021] Disponibil: <https://doi.org/10.5281/zenodo.4725817>
6. *Știința Deschisă în Republica Moldova: Studiu*. Chișinău: IDSI, 2018. 263 p. ISBN 978-9975-3220-3-4. DOI: [10.5281/zenodo.1468418](https://doi.org/10.5281/zenodo.1468418)